

VIKERKAAR

EESTI NOORSOO RAAMAT-AJAKIRI

VII AASTARÄIK

Nr. 22

Toimetaja M. NURMIK

Nr. 22

Yrjö Karilas

Praeguse Mehhiko looja

TÖÖKOOL TALLINNAS

Praeguse Mehhiko looja.

Yrjö Karilas.

„Kas see laev sõidab Vera Cruzei?“ küsis laeva kaptenilt reisija, kes New Orleansi sadamas oli astunud ameerika „Havanna“ nimelisele laevale.

„Sõidab! Kas tohin märkida Teid reisijate nimestikku?“ vastas kapten.

„Võite küll. Olen doktor Torres Kuubast ja tahaksin sõita Vera Cruzei. Loodetavasti on reis Teie laeval mulle lahutuseks, sest olen puhkusel ja tahaksin kosutada oma närve.“

„Selles võite olla kindel, doktor Torres! Reis meie laeval piki Mehhiko kaldaid on võrratult kaunis. Kui ainult Mehhiko pagulased laeva ei ründaks ja seda oma kisaga ei täidaks. Kogu linn kubiseb neist. Kuid ega neil tasu Mehhikosse tagasi sõita, kui nad valitsust ei poolda.“

„Kas Mehhikos on jällegi puhkenud rahutusi?“

„Muidugi on. Kas Teie pole kuulnud, et tagurline president Lerdo de Tejada kavatses jälle vägivaldselt presidendi võimu oma kätte haarata. Sellest tekkis revolutsioon. Porfirio Diaz tõttas Põhja-Mehhikosse; Lõuna- ja Ida-Mehhiko olid vandunud talle truudust. Alul ta saavutas hiilgava võidu Matamoroksi juures, aga kui Lerdo saatis kuus tuhat meest tema vastu, ta oli sunnitud viima oma sõjaväe selle vähearvulisuse tõttu üle piiri Ühendriikidesse ja sääli ta on veel nüüdki. Lerdo sõdurid ajavad teda taga ja otsivad igalt poolt. Nad oletavad, et ta kavatseb tulla tagasi.“

„Kes on Porfirio Diaz?“

„Ta on Mehhiko kuulsaim kindral. Pole olemas teist meest kogu riigis, keda nii hästi tuntakse ja keda sel määral armastatakse kui teda. Juba diktaatori Santa Anna ajal ta võitles vabameelsete ridades ja oli paremaks käes Juarezile, kes oli vaesest indiaanlase poisikesest tõusnud presidendiks. Keiser Maksimiliani ajal ta juhtis võitlust prantslaste vastu ja pääsis raskeimaist seisukorrist, oli vist korra vangiski, kuid lõpuks kihutas ta siiski prantslased maalt minema. Ta

on imelik mees. Tema juba nii kergesti ei kohku. Ja oma asja viib ta ikka võidule. Kuid nüüd, härra doktor, peame lahkuma. Palun istuge edasi!”

Äeglaselt lahkus laev New Orleansi sadamast. Ilm oli ilus ja Mehhiko lahelt puhus kerge tuul. Oli otse nauding reisida laeval. Käidi sees Galvestoni kaunis linnas ja peagi oli laev jätnud selja taha Ühendriikide ja Mehhiko vahelise piiri.

Kuubalane doktor Torres nautis kõigiti seda reisi. Toetudes käsipuule, ta võis seista tundide kaupa laevatekil, vaadates silmapiirile kerkivaid rannamaid.

Kuid Tampico sadamas tuli laevale suur hulk Mehhiko valitsuse sõjaväge. Reisi sihiks oli neil Vera Cruz. Nüüd oli sõdureid igal pool, laevaninas, tekkidel ning salongides. Nad võtsid reisijailt nende kohad ja muutsid kogu reisi väga rahuks.

Doktor Torres kõndis rahutult ülatekil.

Ta käitumine ning kogu olemus näisid äratavat laevale tulnud sõjameeste tähelepanu. Alul nad vaatlesid teda kaua, siis hakkasid üksteisele midagi sosistama. Kuuldus kõneldavat Matamoroksi lahingust.

Rahutu reisija kärsitus näis kasvavat hetk hetkelt. Pole ka ime, sest teda hakati juba salaja silmas pidama.

Kui saabuti hilja õhtul sadamasse ja kui pimeduse tõttu ankur heideti kaugele rannast, märkas doktor, et oli tulnud kohane silmapilk pääseda oma pahatahtlikest reisiseltsilisist. Kuna salongis istuvate sõdurite tähelepanu oli kiindunud üksteisesse, ta lahkus toast ja tõusis tekile. Kaugel rannikul välkus pikk rida põlevaid laternaide ja nende taga paistsid hämaralt mingisugused ehitised. Ilma kauemalt kõhklemata ta asus oma hädaohtlikule ettevõttele. Ta hüppas merre, katvatsedes ujuda rannikule, vaatamata sellele, et vahemaa oli osavalegi ujujale pikk ja et miltahes hetkel näljased haikalad võisid tulla teda kimbutama. Kuid katsuma ta pidi. Kas oleks siis olnud parem, kui teda Vera Cruzis oleks vangistatud ja maha lastud! Nii ta mõtles, kaugenedes mõne tõmbega laevast.

Äkitselt kostis laevalt kära, mis pani julge ujuja soonis vere tarduma ja saatis külmavärinaid üle keha.

„Hoi, mehed! Paat merele! Porfirio Diaz on põgenenud. Tooge ta tagasi laevale! Sää! ta ujub!“ Varsti tugevad käed haarasid meeleheitlikult rabeleva ujuja ja töid ta tagasi laevale. Enam ei teeseldud. Kõik tundsid kindrali Porfirio Diazit. Laevale tulnud Lerdo sõdurid ja ohvitserid olid olnud tema vangid Matamorokses, kuid ta oli lasknud neil minna, tõmbudes teispoole piiri. Nüüd oli Diaz nende võimuses.

Kuid siiski veel mitte. Esile astus laeva kapten ja tähendas viisakate, kuid kindlate sõnadega, et seni kui kindral Diaz on ameerika laeval, teda kaitseb Ühendriikide seadus ja ta võib kõndida laeval vabana. Seega ei saa teda vangistada enne kui ta astub maale Vera Cruzis, millise reisisihi ta oli üles annud laevale tulekul.

Seega oli Porfirio Diaz veel vaba Vera Cruze saabumiseni, kuigi teda nüüd valjusti silmas peeti. Kui ta aga oli sobitanud uusi tutvusi laeval, täitis ta südant jällegi pääsemise lootus.

Ühel ööl kuuldi laeval äkki valju sulpsatust meres, nagu oleks keegi sisse kukkunud. Otsekohe korraldati häire; sõdurid otsisid Diazit igalt poolt, kuid ei leidnud teda kustki.

Samuti oli kadunud üks päästerõngaist. Kui kõik otsimised ei annud tagajärgi, pidi kapten oletama, et Diaz oli kukkunud merre ja hukkunud, ning koostas sellekohase aruande sündmusest. Kapteni oletust tõendas asjaolu, et hiljem leiti randaujunud päästerõngas, milles oli „Havanna“ nimi.

Kui saabuti Vera Cruze sadamasse, komandant laskis laeva veel kord põhjalikult läbi otsida. Kuid Diazit ei leitud. Siiski pandi veel igaks juhuks üks sõjaväeosa laeva valvama.

Keegi ei olnud märganud, et laeva majandusülemah soovapadi oli veidi kohevil. Selle all oli Diaz veetnud seitse päeva ja seitse ööd, sageli olles lämbumisel. Ohvitserid olid iga päev istunud sohval tema pääl ja mänginud kaarte majandusülemaga. Majandusülem, kes oli visanud päästerõnga merre, seks et eksiteele viia tagaajajaid, andis Diazile Vera Cruze sadamas laevamehe riided ja ta pääsis õnnelikult läbi vahisalga maale.

Mitmesuguseid mõtteid oli keerelnud Porfirio Diazil pääs, kui ta päevade kaupa oli lamanud kitsas peidupaigas. Mee-nus lapsepõlv, mil ta oli mahtunud väiksemassegi peiduurkasse

ja kui sõdurite ja ohvitseride kajutisse tulles rahutus täitis hinge, tulid meele paljud seiklusrikkad aastad ta elus.

Ta oli sündinud 15-ndal septembril 1830. Oaxaca-nimelises linnas Lõuna-Mehhikos. Ta isa, pärit tuntud mehhiko sugukonnast, pidas linnas võõrastemaja. Kuid suurema uhkusetundega täitis Diazit see, et tema vanaema oli olnud õige indiaanitar, Mehhiko algelanik üllast sugu. Kui Porfirio oli kolmeaastane, suri ta isa koolerasse, jättes maha abikaasa seitsme lapsega.

Puuduses ja keeldumises tuli Porfiriol harjuda eluga. Kuid ta lapsepõlv ja noorus olid siiski rikkad rõõmudest. Emal olid „käed tööd täis“, jutustas ta hiljem oma lapseeast. „Arvan, et minu vend Felix ja mina olime temale halvad lapsed Ronisime puid mööda, rebisime räbalaks oma riided, lühidalt — tegime kõiksuguseid poisikeslikke tempe, kuid alati askeldas ja talitas meie hää ema varasest hommikust hilja ööni, mõteldes ainult sellele, et oleksime hästikasvatatud ja puhtad lapsed. Vaene ema!“

Kui Porfirio oli sirgunud juba nii suureks, et ta sai aidata ema, ta hakkas andma tunde, et hankida sissetulekuid omakstele. Puudus oli olnud talle hääks kooliks ja vaesus ning raskused olid esile mananud temas varjatud vaimlisi andeid ja teda ette valmistanud laiemale, veetlevamale tegevusele.

Algõpetuse Porfiro oli saanud kihelkonnakoolis. Neljateistaastasena ta läks rooma-katoliku õpetajateseminari. Tema ema oli hardalt usklik ja tahtis, et pojast saaks hingekarjane, kuid Porfirio, kes juba väikese poisina oli kiindunud sõjalistesse mängudesse, tundis vastupanemata soovi saada sõduriks. Tol korral olid rahutud ajad ja Porfiro arvas, et sõdurina ta suudab kõige paremini teenida isamaad. Õhtuti ta hiilis sageli väljaspool linna asuvasse sõjavägede leeri. Istudes laagritule ääres lõunamaise tumesinise tähistaeva all, ta kuulis kui nõiutud sõjameeste jutte lahinguist ja sangaritegudest. Mägedelt kuuldus preeriahuntide ulumist, tirtse siristas öös, pappoisid lendas puust puusse ja punaseid, siniseid ja rohelisi liblikaid hõljus õhus. Selliseil õhtuil tundis ta eriti vägevalt, et teda meelitas ja kutsus seiklusrikas elu.

Seitsmeteistaastasena ta läks täis vaimustust Mehhiko-

nimelisse päälinna. Kuna tal polnud küllalt reisiraha, ta kõndis jala suurema osa sellest 400-kilomeetrilisest teest. Teel oli tal aga imestella tuldpurskavate mägede harju, keevavee allikaid, troopilist taimestikku, viljapuid ja põliseid metsi oma imeliste väänkasvude ja ahvidega. Reisi sihiks oli pakkuda end rahvuskaardiväe teenistusse. Ta oli kuulnud, et ameerika vägesid oli tulnud üle piiri ja et vajati mehi nende maalt välja tõrjumiseks. Kui ta aga jõudis päälinna, oli võitlus juba lõppenud ja rahu maal.

Koju tagasi pöördunud, ta otsustas astuda ülikooli ja hakata õppima õigusteadust. Õigusteaduskonna professor Don Marcos Perez oli temale isalikuks sõbraks ja muretses talle ülikooli raamatukoguhoidja koha, milline abi oli teretulnud raskeil õpinguaastail. Vabal ajal ta tegeles kehaliste harjutustega ja õppis lähemalt tundma sõjamehe elukutset.

Aastal 1854. oli Diazil juhus tasuda Perezile tema häätahtlikkust ja vastutulelikkust. Kindral Antonio Lopez de Santa Anna korraldusel oli vabameelsete hulka kuuluv Perez vangistatud oma poliitiliste tõekspidamiste tõttu. Teda peeti Püha Domingo kloostritornis Oaxacas. Porfirio Diaz kavatses temaga kuidagi kokku saada. See ei olnud sugugi kerge. Kloostrimüür oli kõrge ja torniaknad asusid alles kolmandal korral. Kõigil ustel oli tugev valve.

Porfirio ja ta vend ronisid ööpimeduses lähedal asuva maja katusele ja püüdsid sääl jõuda selgusele, missuguses kongis peeti Perezit. Siis laskis Porfirio end siduda köie otsa ja laskus müüri kividest kinni hoides umbes viisteist jalga allapoole, kuni jõudis ühe aknaaugu kohale. Kui ta oleks jõudnud vale akna juure, teda oleks võidud kergesti kinni võtta, kuid oma rõõmuks ta märkas, et akna taga istus Perez õlilambi hämaras valguses. Kui nad olid jõudnud omavahel asjad läbi rääkida, ta andis vennale märku, et see ta üles tõmbaks. Vennale oli Porfirio keharaskus küll peaaegu ülejõu käiv, kuid siiski pääsis noormees kuidagi üles. Kui vahisõdurid oleksid märganud teda, nad oleksid kergesti võinud teda surmata, kuid nüüd oli ta abiandmine õnnestunud ja ta sai viia Perezi vabastamise lõpuni.

Porfirio Diaz oli sündinud selle päeva eelõhtul, mil Mehhiko üheksa aastat hiljem kuulutati iseseisvaks vabarii-

giks. Nüüd mehhiklased olid heitnud enesest hispaanlaste ikke, kuid siiski valitses veel kõikjal täieline korralgedus. Vabariigi etteotsa astus poliitiline seikleja Santa Anna, kuid ta ei toonud mingit paranemist olukorda. Hoopis vastupidi, ta pani maksma valju sõjaväelise valitsuse, mis ähvardas viia noore riigi hukatusse. Lõpuks a. 1854. tekkis tema vägivaldsuse tõttu riigis mäss, mida juhtisid vabameelsete erakonna parimad mehed.

Santa Anna kavatses otsekohe sumbutada mässu ja korraldas rahvahääletuse, mis pidi näitama, kellele rahvas usaldab oma maa ülemvalitsuse. Diaz oli õigusteaduse õppejõuks ülikoolis, milles rektor õhutas kõiki õppejõude hääletama Santa Anna poolt. Et kindlustada end igasuguste ootamatuste vastu, valitsus oli paigutanud tugeva sõjaväeosa hääletamisjaoskonna ette ja kuberner ise juhatas hääletamist. Kõik ülikooli õppejõud hääletasid Santa Anna poolt. Kui oli kord Diazi käes, ta keeldus hääletamast.

„Kas Teie päris kindlasti olete otsustanud mitte hääletada?“ küsis keegi ametivend pilkavalt.

„Minul on täieline vabadus hääletada või mitte hääletada,“ vastas Diaz.

„Nii“, tähendas teine, „need, kes kardavad, ei hääleta.“

See vihastas Diazit nii, et ta astus hääletamiselaia juure ja hääletas, kuid mitte Santa Anna, vaid kindral Don Juan Alvarezi poolt, kes oli juhatanud revolutsioonilist erakonda.

See teguviis tekitas üldise segaduse, mille kestel Diaz suutis tähelepanematult välja hiilida saalist ja kaduda rahvahulka. Kohe anti käsk tema vangistamiseks. Diaz haaras kiivri, kargas hobuse selga ja kadus paari sõbraga maapakku. Ta saabus talupoegade keskele, kes olid juba tõstnud relvad Santa Anna hirmuvalitsuse vastu. Diaz asub neid juhtima. Oma väikese väesalgaga ta tõmbus mägestikku, kuhu teda jälgis tema vastu saadetud sõjavägi. Järsult mäekallakult ta veeretask oma väesalgaga suure kivikangru alla jõe kaldale jooma tulnud sõjaväele ja murdis täielikult nende vastupanu.

See sündmus oli Diazi elus pöördepunktiks. Kui ta esimene julge ja otsustav esinemine ja esimene lahing olid lõppenud õnnelikult, ta asus kogu hingega võitlema selle asja eest, mida ta pidas õigeks ja häaks.

Kui Santa Anna kuulutas enese eluaegseks diktaatoriks, puhkes kauakestev kodusõda. Diazi käitumine hääletamisel oli annud selle tõuke. Santa Anna võideti ja ta põgenes välimaaale, kuid sõda tagurlaste ja vabameelsete vahel kestis edasi, vahetevahel õige veriselt. Diazile tehti ülesandeks luua Oaxacas rahvuskaardivägi, kes pidi saama vabameelse erakonna kindlamaks toeks. Selle sõjaväe tublidus selgus juba esimeses suuremas lahingus Ixcapa juures, kus Diaz, paljas mõök käes, tormas väikese väesalga eesotsas vaenlase vastu. Salk vähenes alatasa ja Diaz langes haavatuna maha, kuid taas tõusis ta, surus mütsi vastu haava, et takistada verejooksu ja jatkas võitlust. Pääliku julgus andis sõdureile uut jõudu ja vaimustust ja nad saavutasid võidu. Diaz ülendati koloneliks.

Sõda peeti vahelduva õnnega. Lõpuks tagurlaste valitud president otsustas vallutada Vera Cruzei, vabameelsete päälinna, kus nad olid valinud endile presidendiks Benito Juarezi. Kuid võit jäi vabameelsete poolele ja päälinnas loodi põhiseadusele rajatud valitsus. Sõda lõppenud, valiti Diaz esindajaks kongressi a. 1861.

Kord, kui kongress istus koos, kuuldus ägedat laskmist. Marquez, tagurlaste endine sõjaväejuht, oli põgenenud mägedesse ja segas nüüd rahulikke kodanikke, tungides isegi päälinnani. Paugutamine tekitas kongressiski segadust. Siis palus Diaz sõna ja küsis, kas tema, sõjamees, tohiks aidata oma tovereid. Temale anti ülemjuhatus Oaxaca väesalga üle ja kuus nädalat ta ajas mägedes taga oma osavat vastast. Lõpuks vangistas ta Marquezi Jalatlaca juures, ning selle eest Porfirio ülendati kindraliks.

Aastal 1862. oli uus muudatus Mehhiko 'ajaloos. Riigi rahaasjad olid kauakestnud sõdade tagajärjel täielises korraatuses; valitsus ei suutnud maksta isegi oma laenude protsentide. Oma õiguste kaitseks moodustasid Inglismaa, Prantsusmaa, ja Hispaania liidu, mille alusel prantslased saatsid sõjavägesid Mehhikosse, kavatsedes muuta Mehhiko päranduslikeks kuningriigiks ja anda selle krooni austria ertshtertsoogile Maksimilianile. Nüüd algas Mehhikos suur rahvuslik võitlus prantslaste vastu.

Puebla-nimelise linna juures prantslased leidsid ägeda

vastasrinna. Linna kaitsjad valisid Diazi ülempäälikuks. Sissepiirajad tegid ägedaid kallaletunge, kus käsitsi võitluses sageli seisti mees mehe vastu. Diazit nähti alati sääli, kus lahing oli ägedaim. Sissepiiratud vaenlaste seisukord muutus täbaraks ja kuna nad ei saanud ei abi ega toidumoon, pidid nad lõpuks alla andma. Diazil õnnestus öösi põgeneda. Mähitult suurde nahka, nagu see on kombeks selle maa elanikel külmade ilmadega, ta pääsis mööda arvutuist valvureist, kuid kohtab äkki vaenlasest ohvitseri, kes oli olnud tema vangis. Ta tervitas lühidalt ja pööris pää kõrvale, et end mitte lasta ära tunda. Tänaval kohtas ta õnneks üht sõpra, kes varjas teda oma majas ja veel samal ööl tal õnnestus põgeneda linna. Eksinud kogu öö mägestikus, sattus ta hommikuhämaruses jällegi Puebla lähedusse, kus ta märkas, et teda aetakse taga. Liitudes ühe mehhiklaste ratsasalgaga ta pääsis siiski oma tagaajajaist ja jõudis päälinna.

Puebla allaandmine otsustas sõja ja prantslased olid nüüd maa isandad. Mehhiko keisriks määrati Maksimilian, mees, kes ei tundnud maa olusid, keelt ega kombeid. Juarez tõmbus põhjapoole ja Diaz jäi oma kodulinna, salk ustavaid sõdureid tema ümber. Kui Diaz ei võtnud vastu kuninga ettepanekut temaga ära leppida, ja tulla tema teenistusse, saadeti suur väesalk teda vangistama. Kaua piirati linna ja lõpuks pidid linlased alla andma.

Oma vangikongis hakkas Diaz aseme alla läbi pöranda tsemendikorra kaevama maaalust käiku. Selleks vaevaliseks tööks tal oli õnnestunud hankida endale vajalised tööriistad. Juba oli ta koobastee valmis saamas ja vabadusse pääsemine lähedal, kui teda paigutati teise vanglasse, kloostrisse, millest põgenemine näis olevat palju raskem. Siiski tegi ta, mis võis, ja ta kõneleb oma põgenemiskatseist järgmist.

„Kõik meie vanglaluugid olid suletud, nii et istusime pimedas. Päeva- ja öövalvurite arvu suurendati ja vahisõdureile anti käsk küllastada meie konge iga tund.

Mind peeti silmas kõige valjemini. Olin otsustanud põgeneda oma sünnipäeval, kuid kuna see oli iseseisvusepäeva eelõhtul, mil tänavad olid õhtul valgustatud ilutulestikuga, oli põgenemine võimatu. Lükkasin põgenemise edasi septembrikuu 20-nda pääle. Mul oli õnnestunud hankida endale ho-

bune, teenija ja teejuht, kes ootasid mind kindlaksmääratud kohal. Kaks ustavat õnnetusekaaslast — minu ainsad sõbrad neil raskeil ajal — olid meelitanud vahiohviterid endiga kaarte mängima ja pääle seda neid õhtul kauemini kinni pidanud. Tegin endale kolmest nööriest kera. Pääle selle oli minul veel terav puss. Kui õhtukell oli kõigile kuulutanud rahu, tõusin katuse lähedal asuvale väikesele rõdule, mis oli vastu kloostriõue. Minu sääl viibimine ei võinud valvureis äratada mingisuguseid kahtlustusi, sest rõdu oli meie tarvitatada. Taevast vilkusid tähed, kuid muidu oli öö haruldaselt pime.“

Diaz heitis nööri katuse äärtmööda käiva kivirenni ümber. See oli raske ülesanne, sest oli nii pime, et renni vaevalt võis näha. Nööri mööda ta ronis katusele ja võttis siis nööri enesega kaasa. Siis algas kõndimine mööda katuseid kuni San Roque'i tänavanurgani, kus ta kavatses alla laskuda. Ta ronis neljakäpukile, vahetevahel kuulatades, kas ta liikumine ei olnud ärganud lähedalolevate valvurite tähelepanu. Katusekivid raksusid ta all. Äkki libises ta sadudest vallandunud räästakivil ja ta oleks langenud sügavusse, kui ta poleks suutnud kinni haarata ühest müüri nurgast. Kuid kõige hädadohtlikum koht oli veel ees: ta pidi minema üle kaplani maja katuse. Kaplan oli kord varem tabanud oma katusel ühe vang'i põgenemisel. Hinge pidades hiilis Diaz edasi nii tasa kui võimalik, kuid samal hetkel avas keegi ukse tema all. Välja tuli keegi noormees, kes kõndis muretult omaette mingit laulu ümisesedes. Diaz tõmbus küüru, kuni mees oli kadunud. Kuid varsti ta tuli tagasi, käes küünal, mille valgus langes just sinna, kus oli varjul Diaz, hirmust kangestunud. Nagu jutustas Diaz, need olid temale õudsed silmapilgud. Õnneks siiski mees ei märganud teda ja kadus San Robue'i tänavanurga taha. Katuse nurka kaunistas piltsamm, mille ümber Diaz nüüd kinnitas oma nööri. Kuid samm löi kõikumata, kui ta seda puudutas ja ta pidi oma nööri kinnitama samba alusele, mis kandis tema raskust.

Diaz kartis laskuda pätänavale, kus möödaminejad oleksid võinud teda kergesti märgata ja ta otsustas maabuda kõrvaltänaval. Ettevaatlikult ta hakkas katusele alla tulema, kui äkki poolel teel ta jalga libatus müürikivide äärelt ja ta

langes kuhugi alla. Pea märkas ta, et ta oli — sealaudas. Loomad hakkasid käratsema ja ta pidi ootama, enne kui nad rahunesid. Õnneks ei tulnud keegi vaatama, mis neid nii ärritanud. Nüüd ronis ta üle väikese müüri ja oli lõpuks tänaval. Varsti oli ta õnnelikult määratud kohal, kus ootasid teda hobune ja mehed.

Rahvas hakkas Diazit austama rahvuskangelasena. Tema võidud ja vägiteod, tema vangipõlv, põgenemine ja toibumine paljudest lahinguis saadud haavust, kõik see aitas luua au-
paiste ta isiku ümber. Kui levis teade ta põgenemisest Pueblast, kogus vabariiklasi hulkadena ta lipu ümber, täidetud uute lootustega, uue lahinguvaimustusega. Kuid teiskordse põgenemise järele prantslased pidasid vabariiklasi hoolsasti silmas ja takistasid uende kogunemist. Ainult Diaz ei kaotanud lootust.

1865. aastal ta alustas uuesti sõjapidamist prantslaste ja keisripooldajate vastu. Sõjaretkele minejaid polnud alul rohkem kui ülempäälilik Diaz, üks kolonel, üks pasunapuhuja, kaks meest ja teejuht. See väike salgake kasvas aga pea kuulsaks idaarmeeks, kes tagasi võitis maa prantslasilt. Keiser Maksimilian vangistati, mõisteti surma ja lasti maha.

Kui isamaa oli vabastatud, Diaz tõmbus tagasi oma maakoha vaikusse ja hakkas põldu harima. Ta oli meelega tagasi tõmbunud, et ruumi anda oma vanemale sõbrale Juarezile, kes nüüd valiti presidendiks. Juarez rajas selle aluse, millele Diaz hiljem pidi edasi ehitama. Aastal 1818 oli Juarez kaheteistaastase indiaanipoisina rännanud Oaxaca linna, et sääl tööd otsida. Sellest väikesest indiaanipoisikesest, kes siis ei osanud sõnagi maal valitsevast hispaania keelest, kuid kelle rinnus tuksus korda, vabadust ja rahvuslikku au armastav süda, sellest poisist sai isamaa päästja, Porfirio Diazi eelkäija uue Mehhiko ülesehitamistöös.

Juarezi järeltulija Lerdo de Tejada presidendiks olemise ajal puhkes Mehhikos see mäss, mida Porfirio Diaz tõttas juhatama Lõuna-Mehhikosse „Havanna“ nimelisel laeval. Nagu kuulsime, sattus ta jällegi kummalistesse seiklustesse. Laeval peidupaigas oli tal aega mälestada möödunud aegu. Mõnesuguste pingutavate seikluste järele tal õnnestus laevast maale pääsenuna jätkata teekonda Oaxacanasse, kus rahvas teda

rõõmuga vastu võttis. Lerdo de Tejada langes ja Diaz marsis võidurikkalt päälinna.

A. 1877 Mehhiko kongress valis Porfirio Diazi presidendiks, millises ametis ta oli 1911. aastani, väljaarvatud a. 1880—1884. Need omadused, mis olid teinud temast hää sõduri, olid talle vajalised ka siis, kui ta valitsusejuhina pidi korraldama isamaa segaseid olusid. Ta raudne tahtejõud, terav mõistus ja võitmatu enesevalitsus olid talle suureks abiks ajal, mil maa näis olevat hukatuse lävel: rahatagavarad olid otsas, röövlid hulkusid ringi igal pool, muutes elu ebakindlaks, seadusi ei austatud ja erakonnad võitlesid ägedalt üksteisega.

„Ei ole auahnus sundinud teda vastu võtma presidendi ametit“, on lausunud temast keegi ta tuttav, „vaid kirglik soov luua korda. Temal on oma arvamine selle kohta, kuidas saavutada korda Mehhikos.“

Oma lähemaks ülesandeks Diaz seadis enesele kestva rahu jaluleseadmise ja säilitamise. Ta tahtis, et rahvas harjuks austama seadusi ja armastama tööd; hakati tegema teid ja harima maid, soodustati kauplemist ja kaupade valmistamist. Tarvitati maa rikkusi, ehitati raudteid maa igasse nurka; a. 1875 oli raudteid 666 km. ja 1910. a. oli neid 25.000 km.; kauged maakohad ühendati üksteisega telegraafi abil. Süvendati sadamaid, levitati rahvaharidust, asutades arvurikkaid uusi koole; parandati vabariigi valitsemiseviisi ja vähendati sõjaväe arvu. Nii muutus siseriidude ja alaliste rahutuste maa Diazi pika presidendiaja jooksul õitsevaks kultuurriigiks.

Südamlikkude ja armastusväärsete iseloomujoonte kõrval paistis Diazi olemusest tõsidus ja valjus. Ta oli mees, kes karmis elukoolis oli harjunud jõulise ja kasuliku tööga, millega ta tahtis teenida isamaad. Sõdurina ta oli harjunud otustama vankumatu kindlusega ja järskude käskudega. Ta oli otsekohene ja rahva poolt armastatud mees, vabariiklane pääläest jalatallani, kuid temas oli ka kooshoidvat, juhtivat ja iseseisvat jõudu, mis astus vastu valele demokraatialle ja rahutule erakonnamängimisele, nii et tema pikk valitsuseaeg oli Mehhikole suureks õnnistuseks. Kui ta nõustus võtma oma kätte valitsuseohjad, võisid elanikud sise- ja välisrahu kaitses toibuda kauakestnud rahutute aegade tekitatud raskeist kahjustest. Enne teda ali umbes 60-ne aasta jooksul 52 diktaatorit,

presidenti ja ainuvalitsejat võidelnud maa ülemvõimu pärast. See, mis neile oli ebaõnnestunud, õnnestus Porfirio Diazile. A. 1877 valiti ta Mehhiko presidendiks esimest korda ja a. 1910 kaheksandat korda.

Maikuu lõpul 1911 Porfirio Diaz astus ühel päeval laevale Vera Cruzei sadamas. Ei kavatsenud ta sõita pühitsema oma 30-aastast presidendiameti juubelit, ei saanud teda kaaskodsnikud laevale tavaliste auavaldustega. Ta tuli laevale täiesti üksinda, nagu ta oli lahkunud laevalt samas sadamas kolmekümne aasta eest. Ka nüüd oli puhkenud riigis mäss. Tol korral oli revolutsioon tõstnud ta vastutusrikkale kohale, nüüd see tõukas ta kõrvale.

Ta ei tarvitanud valerõivastist nagu tol korral. Reis ei läinud raskusteta, sest vastased tahtsid riisuda talt elu. Hoolimata oma kaheksakümnendast eluaastast, oli ta veel elav ja eluvõimeline mees; ainult niisked silmanurgad ilmutasid sügavat kurbust, mis rõhus ta südant, mõeldes isamaa saatusele.

Ta ei kurvastanud enda pärast, oli tal ju aeg tõmbuda tagasi ja oli ta ju saanud oma tasu selles rahuldustundes, mida ta nii rikkalikult oli nautinud, teenides isamaad ja töötades selle edendamiseks ja rikastamiseks. Ta kurvastas selle üle, et ta maa ja rahvas olid jälle sattunud revolutsiooni hukatuslikku pöörisesse ja taas olid pääsenud võimule rahutused lahkkelides, mis olid tema rahva kardetavamaks nuhtluseks.

Laev kaugenes rannast ja Mehhiko kaldad jäid silmapiiri taha. Kuid ikka veel seisis laevalael pagulane ja kodutu mees, Porfirio Diaz. Vastaspoolse juhi Madero survele ta oli astunud tagasi presidendikohalt ja otsustanud sõita Euroopasse külastama oma arvurikkaid sõpru.

Mehhiko ajaloos algasid jälle rahutud ajad, tuues enesega Ühendriikide sõjavägede ajutise maaletuleku Vera Cruzis. Ja mitmed uutest presidentidest said surma vägivaldselt.

Porfirio Diaz suri 85-aastasena a. 1915. Temaga on seotud mälestus õitsevast, rahulikust ja julgust ajajärgust Mehhiko ajaloos.

Portselani valmistamise saladus.

Ja milline oli see riiklik saladus mida nii hoolikalt valvasid Meissen'i lossi vangivalvurid? Milles seisab portselani valmistuse saladus?

Siin ei ole üks saladus, vaid mitu.

Esiteks — tuleb võtta kõige valgem ja puhtam savi, mitte harilik. Kõneldakse, et Böttger olevat juhuslikult leidnud sellise savi. Kord oma parukat puuderdades ta olevat märganud, et tal on mingi eriline puuder. Kõigi tunnuste järgi arvates see ei olnud puuder, vaid mingi väga puhas savi. Lõpuks selgus, et see oli tõesti savi, mida leidis palju Meissen'i lossi ümbruses. Böttger katsus savist portselani valmistada ja saavutas edu.*)

Võib-olla et asi ei olnud just päriselt nii, kuid igatahes oli pool tööd tehtud, kui leiti kohane savi.

Teine ülesanne oli ka raske: leida puhas, valge liiv ja hää põldpagu. Liiv nagu potitööstuseski, on tarvilik, et savi kuivades ei praguneks; põldpaega lisandatakse selleks, et savi paremini sulaks.

Kolmas saladus on järgmine: liiva ja põldpao peab hästi peeneks jahvatama ja siis peab eraldama veega jämedamad terad, samuti nagu tegime saviga veeklaasis. Mis settib põhja, seda pole vaja. Vajalik on ainult kõige peenem muda, mis pikkamisi põhja laskub. Samuti tehakse ka saviga, sest ka seal võib olla jämedamaid osi.

Peen savi, liiv ja põldpagu segatakse taignaks ja taignast vormitakse asjad pottsepa pingil. Vormimine ja kuivatamine pole kumbki suur kunst. Aga portselani põletamine pole nii lihtne nagu savipottide põletamine. Seda peab oskama.

*) Huvitavat Böttgeri portselani leiutamise loost võib lugeda M. Nurmiku raam. „Tuli ja rattad“ I: „Alkeemiku hästipuuderdatud parukas.“

Portselani põletatakse kaks korda: esiteks ainult natuke, siis kaetakse vaabaga ja põletatakse teist korda. Teiskordne põletamine ongi portselani valmistamise hää saladus.

Asi seisab selles, et portselani peab võimalikult tugevasti põletama, nii et ta peaaegu sulab. Aga kas teate, mis see tähendab? Suure vaevaga vormitud kauss hakkab ahjus küljeli vajuma ja läheb inetumaks. Siin peab leidma igasugused tupid ja toed, mis peavad olema nagu kargud ja hoidma kausi püsti. Siiski hulk asju läheb veel ahjus rikki.

On veel üks saladus mida peab teadma. Kui puhastada vaap alumiselt äärelt, mis puutub vastu alust, siis juhtub vastumeelne asi: vaap sulab ja liimib end kausi aluse külge.

Aga miks põletatakse portselani nii kõvasti? Miks ei või vähem põletada? Seep see ongi, et vähem ei või põletada. Kui põletatakse vähem, siis ei tule portselan, vaid poolportselan ehk fajanss. Mispoolest portselan erineb fajansist? Sellepoolest, et portselan on sulatatud, tihe nagu klaas, kuna fajanss on pooriline nagu savipott. Portselanis on kõik osakesed suurest kuumusest kokku sulanud ja seetõttu ta on läbipaistev.

Tähendab, kui tahate teada, kas taldrik on portselanist või fajansist, siis vaadake teda vastu valget. Portselan kumendab läbi, fajanss mitte, (vähemalt harilikud sordid mitte). Kuid veel parem viis on: vaadata põhja. Kui all äärel on vaapa, siis on fajanss, kui vaap on säält ära kraabitud, siis on portselan.

Kas puhvetkapis on liivast asju?

Vaadake kord tähelepanelikult puhvetkapi riiulile. Mis te näete sääil pääle tasside ja taldrikute? Kas sääil ei ole liivast asju? Ei? Aga need klaasid, suhkru- ja soolatoos? Need kõik on ju klaasist. Aga klaas tehakse liivast, kõige harilikumast liivast, millest lapsed teevad kooke. Mitte ainult klaasid pole klaasist. Nüüd ehitatakse terved majad klaasist. Londonis näiteks on hiiglasuur maja, mida hüütaksegi „Klaasmajaks“. See on nii suur ja avar, et igivanad puud kasvavad ta saalides nagu lageda taeva all, ning see maja seisab ega varise laiali, kuigi ta on pooleldi liivast ehitatud.

Kas on kõvu vedelikke?

Kui tehakse harilikku pudeli klaasi, siis pannakse potti liiva, lisandatakse soodat ja kriiti ja asetatakse erilisse ahju. Pott peab olema tulekindlast savist, s. t. niisugusest, mis ei sula kange kuumuse käes.

Kuumutamisest kõik kolm ainet — liiv, sooda ja kriit — keevad segamini. Lõpuks saame vedela, veetaolise klaasi. Kuid klaas on ainult välispidi veetaoline. Jahtunult ta on hoopis teissugune.

Kui vett jahutada, siis ta jääb vedelaks kuni temperatuuri langemiseni. Niipea kui elavhõbe langeb nullini, vesi külmab ja muutub kõvaks jääks.

Hoopis teistmoodi on vedela, sulatatud klaasiga. See läheb jahtudes väga pikkamisi paksuks. 1200⁰ juures ta on nagu siirup, 1000⁰ juures võib venida peenteks niitideks, 800⁰ juures on veel venivam. Pikkamööda veniv vedelik muutub pehmeks taignaks, mis hangub niisuguseks klaasiks, nagu oleme harjunud igapäev nägema.

Katsuge nüüd ütelda, millal klaas just sulab ja millal ta külmab. See on võimatu ütelda. Seepärast klaasi nimetatakse tihtipääle „kõvaks vedelikuks,“ kuigi esimesel silmapilgul see nimi tundub samasuguse mõttetusena nagu valge nõi või tuline jää.

Kui klaas ei oleks „kõva vedelik“, kui teda ei saaks muuta venivaks taignaks, siis temast ei saaks nii palju igakujulisi asju nagu on mitmesugused karahvinid, klaasid ja vaasid.

Seebimullide tehas.

Räägitakse: tao rauda, niikaua kui ta veel kuum on. Klaasi kohta võiks peaaegu samuti ütelda: puhu klaasi, niikaua kui ta veel kuum on, kui ta pole veel kõvaks ja hapraks läinud.

Äga teie võibolla ei teagi veel, et suurem osa klaasasju puhutakse, puhutakse nii nagu lapsed puhuvad seebimulle. Ainult ölekõrre asemel võetakse puuotsaga raudtoru.

Kui potis keedetud klaas on natuke jahtunud, siis tööline võtab veidi klaastainast toru otsa ja hakkab puhuma. Saadakse klaasmull. Sellest mullist võib ükskõik mida teha: klaasi, pudelit, isegi aknaklaasi. Ütleme näiteks et on vaja teha pudel. Tööline pistab mulli vormi ja puhub torusse niikaua kuni mull täidab vormi, on igalt poolt vastu vormi seinu. Kui pudel ära jahtub, siis on teda kerge välja võtta; sest vorm on lahtivõetav. Enne muidugi peab pudeli toru küljest lahti lõikama; selleks on lihtsalt vaja tõmmata üle kuuma pudelikaela külma asjaga.

Ei tea kas ongi niisugust kuju, mida õppinud puhuja ei saaks anda klaasile lihtsa puhumistoruga.

Klaasi puhumine on raske ja kahjulik töö, seepärast paljudes tehastes, eriti suurte asjade puhumiseks, tarvitatakse inimese asemel mehaanilist puhujat, puhumismasinat. Paarkümmend aastat tagasi leiutati pudelite puhumise masin. See täidab 80 klaasipuhuja aset ja vajab järelvalvajaiks ainult kaht inimest. Ta teeb päevas 20.000 pudelit.

Kuid klaasasja puhumine ei ole veel kõik. Peab oskama ka teda jahutada.

Kui sulatada klaaskepike tulel ja lasta tilk sulaklaasi kukkuda vette, siis tekib läbipaistev, kõva pisar. Murrame tüki selle küljest — see puruneb peeneks pulbriks. Nii habras on klaas, kui ta liig järsku jahutatakse.

Et klaas saaks vastupidavam, selleks ta hoitakse kaua erilises ahjus, kus ta jahtub väga aeglaselt.

Mõningaid asju nagu klaase ja vaase ihutakse veel pärast tahuga. Seejuures tekivad krobedad, tuhmid kandidid, mis poleeritakse siledaiks ja läikivaiks.

Tihti selle asemel et alguses asi puhuda, siis kandiliseks ihuda ja lõpuks poleerida, tehakse lihtsamalt: valatakse asi, umbes samuti nagu valatakse malmasju. Kui on kergesti sulav klaas, mis kergesti pehmeneb kuumendades, lihtsalt pressitakse. Valatud või pressitud asja on kerge eraldada lihvitust: tal on kõik servad ümarikud, mitte teravad. See on tunnus, mille võiks meeles pidada. Võibolla läheb üks kord tarvis, kui vaja eraldada kallis lihvitud vaas lihtsast valatud vaasist.

Ka suured peegelklaasid valatakse. Saadakse suured, paksud plaadid, mis siis ihutakse ja poleeritakse.

Klaasasjad ei erine aga ainult valmistuse poolest, ka klaasil ja klaasil on vahe.

Roheline pudeliklaas näiteks valmistatakse lihtsast kollasest liivast, soodast ja kriidist. Harilikus liivas on palju roostet, mis värvib ta kollaseks. Klaasisulatuse ahjus kollane värv muutub roheliseks. Tähendab, rohekas varjund on kindel tunnus, et klaasis on rauda.

Valge aknaklaasi jaoks võetakse juba valgem liiv. Kõige parema klaasi valmistamiseks aga võetakse puhas, valge liiv, sooda asemel potaš ja kriidi asemel lubi. Sellest saab raske, teemandina läikiv klaas — kristall.

Klaas, mis ei lõhke.

Millest klaas ka ei tehta, kuid ilma liivata ei saada siiski läbi. Ammu juba märgati, et kogu asi seisabki liivas, kuid seda ei saadud kuidagi sulatada. See õnnestus umbes 25 aastat tagasi. Selgus, et sulatatud liivast ehk kvartsist*) nõud on palju vastupidavamad: nad võib punaseks kuumutada ja siis külma vette pista ja mitte midagi ei juhtu nendega selle juures. Praegu kvartsnõud on veel väga kallid, sest kvartsi sulatamiseks on tarvis elektriahje, mis nõuavad palju elektrit.

Kvarts on tulevikuklaas.

Nüüdisajal inimesed töötavad veel hariliku klaasi paran-duse kallal. Maailmasõja ajal ameeriklased leiutasid klaasi, mida võib kuumutada 200 kraadini ja siis kohe jahutada, pistes jääkülma vette, ilma et ta lõhkeks. Selle klaasi nimi on „Pyrex“.

*) Räni ehk kvarts on sama liiv, ainult kivina, mitte teradena.

Metshärg ja karu.

Smithi järgi.

Olin Ameerikas ühe suure jõe ääres kalu püüdnud, kus nägin väikese karja metshärgi. Üks noor härg silmas mind ja tuli mulle järele. Ma hakkasin rutemini kõndima ja viimaks kõigest jõust jooksmas, kuna härg tegi sedasama, et mind kätte saada. Ma ei tea, kuidas see juhtus, kuid ühe hetkega olin tugeva puu otsas. Härg, kes varsti ka jõudis puu juure, kaapis ja tampis vihaselt maad, möirgas tüki aega ja läks siis lähedasse metsa, mis kasvas ühe vesise soo ümber. Varsti pärast seda oli näha, et ta mingi iseäralise loomaga oli kokku puutunud. See oli karu. Kangete loomade vahel algas vihane võitlus. Noorte puude ladvad rappusid ning oksad ragisesid ja raksusid võitlejate all, kui nad kokku läksid. Paks tolmupilv tõusis üles. Paari minuti järele tuli härg metsast välja. Ta pää oli verine ja õlgade küljest rippusid lihatükid alla. Ta ei joosnud karja sekka pakku, vaid vihast puhkides ootas ta oma vastast välja lagedale platsile. Sirge keha, paks piht ja tugev rind tunnistasid, et tal oli kärmust ja palju jõudu. Veidi aega seisis ta liikumatult paigal, ajas ninasõõrmed laiali ja vahtis põõsaste poole, kust ta välja oli tulnud. Aga väevalt sain härga tähele panna, kui ilmus nähtavale suur karu. Nüüd algas võitlus uuesti.

Härg ei oodanud, kuni karu oleks talle külge hakanud, vaid lastes nõtku oma suure pää, tormas ta hullunult oma vastase pääle. See oli valmis teda vastu võtma. Ta pani tähele, millal härg talle sarvedega peaaegu külge löi, ja kargas siis imelise kiirusega kõrvale, võttis ta sarved käppadega kinni rõhus ta pää oma jõu ja keharaskusega maha, hammustas nina ja lõhkus ta turja ning õlad hirmsasti ära. Nii rabelesid nad umbes viis minutit. Kuna härg oma vastast püüdis pää küljest ära puistada, hoidis karu kõige jõuga ta sarvist kinni ja rõhus oma suured hambad sügavasse lihha. Härja ninast jooksis verd nagu allikasoonest, karu oli veel haavamata.

Kui härg enda viimaks karu küüsis oli vabastanud, ei jäänud ta silmapilkugi seisatama. Haavade läbi vihaseks saanud, võttis ta kõik oma jõu kokku, taganes karust veidi maad

eemale ja tormas siis koleda kisaga karu pääle. See katsus ennast endiselt käppadega kaitsta, mis aga võimatu oli, sest härg tõukas ta pikali maha ja rõhus talle oma terava sarve kõhtu, tõstis siis äkki päa üles ja tõmbas ta kõhu pikalt lõhki. Nüüd sai karu jälle maast üles tõusta, ja koleda kisaga, mis vere pani tarretama, kargas ta oma vaenlase kallale. Tükk aega võitlesid nad üksteisega, kuna kari lähedal päält vaatas. Maa oli suurte küngastena üles kistud ja ümberringi verrega kaetud. Mõlemad loomad olid raskesti haavatud. Kaua ei võinud enam kumbki vastu panna. Nad olid ära lõhutud ja üleni verised. Viimast jõudu kokku võttes püüdsid nad taas üksteisele surmahaavu lüüa. Karu langes mitu korda maha ja püüdis oma vastase sarvede eest kõrvale hoida, mis tal aga võimatu oli. Härg rõhus ta vastustamatul jõul mullasse ja veeretask ning tõukas teda sääli edasi. Viimaks taganes härg veel kord eemale, nagu tahaks ta võitlemisele otsa teha, aga tormas siis kolmat korda oma vastase pääle; aga ta silmad olid kaetud paksu verrega, mis tal mööda pääd alla jooksis, ta ei võinud karu näha, komistas ja langes. Haavust ja väsimusest hoolimata pöördus karu ruttu ümber ja kargas oma vaenlase kallale, kes talle nüüd enam vastu ei saanud hakata. Karule oleks nagu uus jõud kehasse tulnud. Halastamatult kiskus ja lõhkus ta härja veel verisemaks, kui ta seniajani oli. Teised härjad, kes olid tükk maad eemal, läksid selle nähtuse pääle rahutuks; nad hakkasid kõvemini mõirgama ja maad kaapima, nii et tolm tõusis pilvena. Pikka võitlust nähes läksid kullid rahutuks; nad lendasid tihti metsa ladvalt alla, tahtes nagu võitlusele teha rutulist otsa, ja kisendasid karedasti. Mõni ootaja hunt väljus oma varjupaigast, läks julgelt võitlejate lähemale ja vaatas urisedes pealt.

Härg ja karu veeretaskid surmavõitluses mitut puhku teineteist mööda maad. Tolmus ja mullas oli näha vaid verrega kaetud rabelev kogu. Äkki jättis karu võitlemise, ta veeres oma vastase päält maha ja roomas jõuetult edasi. Varsti tõusis härg üles. Ta oli veel koledam ja verisem kui karu.

Vihaselt raputas ta oma suurt pead, nõnda et terve hoog verepisaraid lendas ümberringi, ta silmad olid väheks ajaks selged, ta võis näha oma vaenlast, kes ta ees maas auras.

Siis laskis ta pää nõtku ja tormas neljat korda ta kallale. Kui sureja karu härjalt eemale oli roomanud, lendasid kullid ta ümber kokku, ja hundid kargasid põõsaist välja ning tahtsid talle külge hakata. Aga niipea kui härg talle ligines, põgenesid nad ruttu kisa ja käraga kaugele. Kari hakkas ühes härjaga ammuma, nagu oleks ta selle üle arusaamist avaldanud kuhu poole võit ähvardas jääda.

Karu ajas enda veel viimseks võitluseks esikäppadele. Viimast jõudu kokku võttes lõi ta kallalejooksvale härjale vastu pääd, ja see langes raskest hoobist pikali. Keel, nagu verine lihatomp, ripnes tal lõugade vahelt välja. Niisama hädaohtlik oli ka karule olnud viimane kokkujooksmine; ta magu oli lõhki: surmahäda surus ta maha. Härg hoidsid vaigistamata viha ja julgus veel ülal. Kui ta pime ja äralõhutud oli, puhkas ta ainult silmapilgu ja tormas siis pöörases vihas vastase kallale. Kisendav karu katsus käppadel vankudes jõudu kokku võtta ja edasi roomata. Aga ta jõud oli otsas. Härg torkas veel mitu korda sarvedega surejale loomale sisse, kes abitult maas lamas. Karu oli võimetu, värises ja vabis. Ta sirutas oma suure käpa ükskord, kaksikord löömiseks välja, röögatas ja vajus elutult maha. Võitja härg tõstis oma koleda pää üles, mõirgas, pööris end raputades võidurõõmsalt ümber ja läks ära.

Ta võis ainult tasa edasi minna, ja veidi aja pärast jäi ta seisma ja vaatas tagasi, nagu tahaks tähele panna, kas ta vaenlane veel uuesti sooviks võidelda. Ta jõudis tükike maad edasi. Kari tuli ammudes ta ümber kokku. Siis langes ta maha ja oli varsti surnud.

Niipea kui härg surnud karu juurest ära oli läinud, olid kullid ja hundid ta, ümber kisendades ja käratsedes ning saagi üle tapeldes koos. Ja härg ei olnud viit minutitki surnud, kui parv kulle ta pääle lendas. Kui laskusin puu otsast maha, oli härjakari kaugel lagendikul vaateringist kadunud, ainult kaks suurt luukere olid võitluse tunnistajad.

Vandismäe Endu kiri

Onkel Jaagule.

Armas ristiätt!

Selle Annatädiga oli mul jälle viimati suur pahandus, sellest tahan sulle kirjutada. Seekord ei ole mul mitte üks raas süüd, palju rohkem on Mari süüdi. Ja kui tädi oma pantuhvliga kedagi tahab sakkida, siis tehku seda juba Mariga. Mina olen Mariga nüüd pahane ega räägi temaga sõnagi.

See meie tädi on ikka vanapoole inimene juba, juuksed on hõredad, silmade ääres ja suunurkades on kortsud. Ise on vana saksateenija, käis ennemalt päevad otsa mõisas ringi, valge põll ees ja võtmekimp vööli; ega ta seda taha, et juuksed hõredaks lähevad ja näole kortsud tulevad. Silla

tädi oli õpetanud, et keetku rauarohu ja viisrajaka vartest ja õitest niisukest segu ja määrigu sellega pääd ja nägu, siis ei tule kortsud ja juuksed ei lähe hõredaks. Nii siis tädi keedab iga õhtu seda sulpi ja määrib enese enne magama minemist sisse, et siis teisel päeval on palju noorem. Mõnikord toob rauarohud ja viisrajakad ülatoa juure Mari kätte, et keetku Mari.

No eks ühel pühapäeval Mari keetnudki selle salvi valmis ja pannud köögi lauale pruuni kausi sisse, rätik pääle. Et siis õhtul viib alatoa juure Anna tädile. Aga sel õhtul olid külas särud ja Mari tahtis sinna minna. Tegi siis köögis ruttu kõik valmis ja ütles mulle, et mina viigu see kauss õhtul tädi tuppä. Ega mul selle vastu kedagi olnud, lubasin viia, olgu pääle, et tädi mulle suurt ei meeldi.

Kui õhtu tuli, siis võtsingi selle pruuni kausi köögist, millel rätik pääl oli, ja viisin alatoa juure Anna-tädi tuppä. Ega mina siis teadnud, et Mari särude tuhinas segamini oli läinud, selle tädi sulbi keldri kappi viinud ja

ja mustikasupi kausi kõõki jätnud. Mina viisin kausi ilusti ära ja panin tädi tuppä lauale.

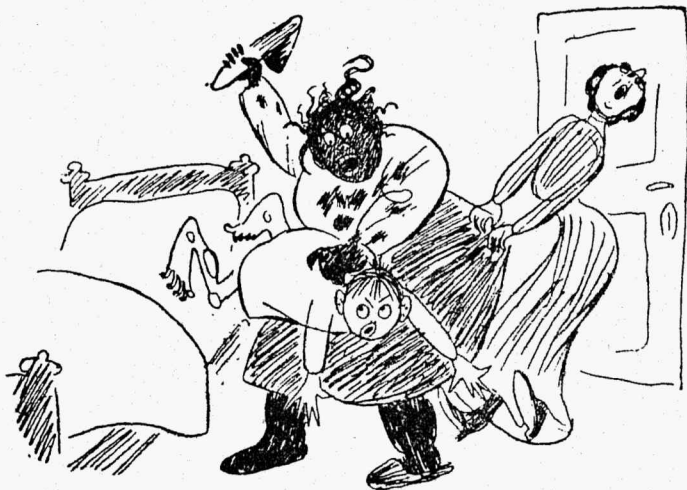
Noja, tädi oli siis õhtul pimedas enese riidest lahti võtnud, tuld ta põlema ei raatsinud panna, sest tema on samasugune ihnuskoj nagu Kristjani-onugi. Oli siis ikka arvanud, et kausis on see noorekstegemise rohi ja oli enese näo, juuksed ja käed kõik mustikasupiga kokku määrinud ja magama heitnud.

Teisel hommikul läks Mari üle õue alatoa juure tädile kohvipiima viima. Ilus hommik oli, päike paistis, mina olin ka juba üleval, muudkui särgiväel, olin rinnuli aknalaual ja vaatasin aeda; nägin küll, kui Mari piimakannuga üle õue läks.

Mari oli siis läinud tädi tuppä, tädi maganud veel, nägu ja käed mustad justkui murjanil. Eks Mari oli ehmatanud, lasknud piimakannu maha kukkuda ja pistnud karjuma. Siis on tädi üles ärganud ja kohe peeglist oma nägu näinud, sest temal on peegel kohe voodi kohal, et kui iga hommiku ärkab, siis kohe vaatab, kui palju nooremaks on läinud. Siis oli tädi alusseeliku selga tõmmanud, pantuhvlid jalga astunud ja kohe ülatoa poole tulema pistnud.

Mina nägin küll, kui nad Mariga sagades üle õue tulid. Mari jooksis talli poole, ise karjus:

„Juhan, pane hobune ette, söida Sillale tohtri järele, tädil on murjani-, või neegri-, või tea mis haigus!“

Tädi aga tormas kohe minu tuppa, võttis pantuhvli jalast, haaras minu turja päält kinni ja hakkas andma. Ise vuhises ja vusises justkui madu, oli nii kole nagu nõid, silmavalged ja hambad muudkui välkusid mustas näos. Mina arvasin, et tädi on hulluks läinud ja hakkasin appi hüüdma. Ema tuli ka kohe appi, kiskus tädi minu kallalt ära ja ütles:

„Sina ei tohi poisiga sedaviisi ümber käia. Ja häbi peaks sul olema sedaviisi riides siia tulla.“

Siis viskas tädi oma pantuhvli maha, astus jalaga sisse ja ütles:

„Just sinul peaks häbi olema, et niisukese jõmpsika oled üles kasvatanud. Vaata, mis määret see paipoiss eile õhtul mulle tõi. Aga küll räägin isale ära, tema seda asja ei jäta.“

Siis veeres uksest välja ja tõmbas ukse enese järele klõmndi kinni.

Ema istus voodi äärelle minu juure, ja mõlemad nutsime kibedasti.

Kui Mari tagasi tuli, siis sai küll ema käest tapelda, et kausid ära vahetas, aga või see minu hoobid tagasi võttis.

Keskhommiku ajal rääkisin seda asja Juhanile. Tema ütles:

„Jaa, see asi on ikka nii, et õnnetused ei käi kive ega kände mööda, käivad inimesi mööda. No ehk saad läbi, kui suureks saad, ega nad siis enam sind torkida tohi.“

Ma ootan isegi seda, mil suureks saan, aga see võtab veel palju aega.

Pärast andis ema mulle 50 senti valuraha. Kui siis õhtapoolikul üks kärukaupmees meile tuli, ostsin selle eest kaks pilti, ühe sõduri ja ühe öökulli. Sõduri panin eestuppa seinale, aga öökulli tahtsin kleepida tünni põhjale, et siis saan hää märklaua. Panen aida ette püsti ja lasen vibupüssiga külge.

Et jälle midagi ei juhtuks, tegin köögis kliistri valmis ja läksin aeda lehtlasse kleepima. Panin öökulli tagurpidi sinna kiiktoolile ja pinteldasin teiselt poolt kliistriga kokku. Ei saanud veel tünnipõhja pääle kleepida, kui ema mind vähe tuppa kutsus, enesele appi. Et ema mulle hää on, siis lähen kohe appi, kui aga kutsub. Jätsingi öökulli sinna toolile ja läksin kambri. Aitasin emale kerida, hoidsin vihti kätel, ema

keris. Kui minu käed väsisid, siis hoidis ema vihti ja mina kerisin. Sedaviisi ikka tüki aega. Pärast sõin veel võileiba ja aitasin üht-teist teha.

Kui siis aeda tagasi läksin, ei olnud öökulli enam kiiktoolil, mõtlesin, ei tea kes on ära viinud. Ega mul tulnud seda meelegi, et tädi armastab päale lõunat aias kiiktoolil tukkumas käia. Aga oli jälle käinud sääl. Oli enese mustikasupist puhtaks pesnud, puudrit päale pannud, siis uued riided selga pannud, et läheb Silla poetädi juure kohvi jooma. Aga enne oli aias tukkumas käinud ja kliisterdatud öökulli päale istunud. See oli seeliku külge kleepinud ja tädiga ühes ära läinud.

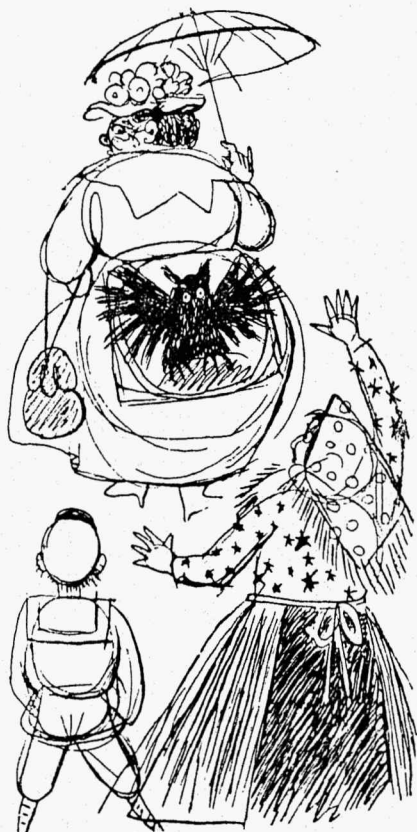
Kui mina siis aiast ära tulin ja rehealla tahtsin minna Juhanit otsima, tuli tädi elutoa poolt, suurte lilledega kübar pääs, punane päevavari ees lahti, sametist kott käevarrel — oli küllasse minemas. Juhan oli puupinu juures, nägi teda ja hüüdis tagasi:

„Kuulge, mampsel, ärge sedasi küllasse minge. Ega muud, hakkavad ehk naerma, teil on suur lind tagapool.“

Nüüd nägin mina ka, et minu öökull oli tädi seeliku küljes.

Tädi käänis ja väanis ennast ja nägi ka öökulli. Mina aga vähe naeratasin, kohe ähvardas päevavarjuga, aga kallale ei julenud tulla. Läks alatoa juure oma tuppa tagasi, sest seda seelikut pidi seebi- ja lehelise veega pesema, muidu öökulli küljest ära ei saanud.

Kui isa õhtul vallamajast koju tuli, siis kaebas ja puhus isale kõik ette ja mina sain sakkida. Meie isa on

niisuke imelik, et tema mil-lalgi asja põhjani järel ei küsi ega uuri, liiga kergesti usub Anna-tädi juttu. Ja sellest need õnnetused kõik tulevad.

Kui õhtul Juhaniga hobuseid koplisse viisime, siis Juhan ütles, et mõned päevad on kohe õnnetud päevad, see on kohe sedasi algusest seatud ja sinna vastu ei aita midagi. Armas ristisa, kas sina ei võiks mulle õnnetupäevade nimesid saata, siis teaksin hoida, aga tädile küll ära saada.

Sind tervitades

Vandismäe Endu.

Kuidas vanglasse võib sattuda.

Noor vang istus esimesel ilusal suvepühapäeval oma trellidega akna taga. Üksindus surus teda rängemini kui iial enne. Igaüks tundis väljas rõõmu ilusast pühapäevast; ainult temale oli iga lõbu keeldud. Ta mõtles kogu oma elu tagasi läbi. Ta mõtles aja pääle, kus ta veel oli väike poisike, kes oma vanematega pühapäeviti ka maale välja läks. Siis oli ta naernud südamest ja tunnud rõõmu iga teeäärse lille üle, nagu teisedki lapsed. Ja aegamööda oli ta sirgunud ikka pikemaks ja pikemaks. Ja siis suri isa, ja varsti pääle seda ema, ja siis seisis ta ihuüksi maailmas ja pidi ennast ise kõigest läbi raiuma.

Ta kasvas noormeheks, ja tal olid sõbrad, kes häämeelega olid lõbusad, ja tema oli seda ka, ja mõnigi ilus tund tuli jälle meele, mis ta läbi oli elanud.

Aga rõõmuga on isevärki lugu. Ei või ikka rõõmus olla. Päike, mis südames paistab, peab aegajalt ka kord looja minema, otsekui päike taevavõlvil.

Aga tema tahtis, et päike ikka paistaks. Kuid nõnda see ei lähe. Ka südames on mitmesugust ilma, ka sääl on „külv ja lõikus, külmus ja palavus, suvi ja talv, päev ja öö.“

Kui aga päike enam ei tahtnud paista, siis tegi ta, mis kõik teisedki tegid: ta oli kahmanud pihku murekarika, unustanud õlle ja viina juures oma kurvad tunnid. Nii oli ta harjunud kõrtsidesse jooksuma, ja kui ta siis õhtuti mängis hääde sõpradega koos kaarte ja oli õieti rõõmus ja lõbus, siis arvas ta, et see on päike, mis südames nii heledasti paistab, kuid see oli ainult märjuke klaasis, mis nende põsed punetama pani. Mida enam ta nüüd harjus piiritust kallama oma elulampi, seda harvemini oli tõelik rõõm ta südames, seda harvemini paistis ta sees tõsine päike.

See kõik oli nüüd talle selge, ja kõik rõõmsad seltskonnad, mis ta kaasa oli teinud, läksid veel kord vaimus ta eest mööda. „Ja siis — siis — tuli tund, kuri, kohutav tund, mis mind õnnetuks tegi kogu mu eluajaks, mis tegi, et ma nüüd siin istun ja mitte ei tohi välja minna kuuldusse maailma. Tol tunnil, hilja öösel, kui me purjus pääga kõrtsist välja tulime ja teel tülli läksime inimestega, keda ma sugugi ei tunnudki, kes kunagi mulle midagi ei olnud teinud ja kellega ka mina seni midagi ei olnud teinud.“

Kui koju jõudsin, ei teadnud ma midagi, aga teisel päeval tulid nad ja viisid mu ära.

Tol kohutaval ööl olin oma kepiga enese ümber peksnud nii tugevasti — et üks „meie vaenlastest“ enam ei suutnud üles tõusta. Kuid ma ei tea sellest enam mitte midagi, aga mitte kui midagi. Ma nutsin kui laps, kui mulle pärast teda näidati: noor mees, niisama vana kui mina ja juba puusärgis. Ma ei suuda unustada seda nägu! Iialgi, kunagi enam ei unusta ma seda nägu angunud, kustunud silmadega.

Ja ta oli ainuke poeg, ja ta ema oli lesk. Ja ma ei saanud teda enam surnuist üles äratada ja teda emale tagasi anda. Ma pean siin istuma ega saa oma ülekohut jälle hääks teha.“

Ta nuttis kibedasti.

„Ei,“ ütles ta siis, nüüd näen ära, et see ei ole sugugi õige rõõm, mis viinast tõuseb. See on ainult vale, salakaval, petlik rõõm, mis alkohol meile annab. Tõsine rõõm teeb

silmad selgeks, kõrvad teravamaks, kogu inimese tervemaks ja õnnelikumaks. Ja mind on joomasaatan teinud pimedaks, kurdiks, haigeks ja mu kogu eluajaks õnnetuks ning viletsaks.

„On see küll võimalik,“ mõttes ta siis, „kui ma jälle vaba olen, et veel kord uut elu võin alata?“

Kaua istus ta ja vaatas enese ette, ja pisarad voolasid järjest üle palja alla.

Roheline koledus.

Kirjeldus Argentiinast.

Elasin ühe suve suurepärasest estanzias — nii kutsutakse Lõuna-Ameerikas suuri mõisasid, — mis asub ühes kaunimaid Argentiina provintsi Gordobo Sierra (kõrge mägestik) jalal. Maa on sääli väga viljakandev. Igalpool silm näeb toredaid metsi, mähavaid põlde ja aasu, millel söövad määratud sarvloomade karjad. Lisaks veel paradiislik puhas õhk, mis ainult vahetevahel muutub madalamail mail kõrvetavaks lõõksaks ja siis põlde, aasu ja metsi hävitavalt kuivatab; kuid juba aastaid võitleb valitsus selle vastu suurejooneliste niisutustöödega, nii et näljahäda — nagu endistel aegadel — ei saa enam ette tulla.

Sel õnnistatud maal on estanzias viisiks tänapäevade pühitsete, midagi meie lõikuspeo sarnast, jumalateenistuse, pidusöögi mängu ja tantsuga. Ka meie estanzias pühitseti pidu kõige hülguse ja toredusega, ja päale võidujooksu paarid parajasti keerlesid kohaliku orkestri saatel rõõmsas ringmängus, kui korraga kõlas igalpoolt hüüd: „Tirtsud!“ See sõna levis kulutulena tantsu ja mängu lõpetavalt ning kutsus noort ja vana hirmsa vaenlase vastu relvadega varustama.

Kirdepoolt silmapiirilt lähenes kartustäratava kiiruga kuumia põhjatuule aetuna suitsutaoline, tume pilv. Mõne minutiga kõik inimesed estanzias olid varustatud lippudega ja mürariistadega või tassid hunnikusse ning süütasid kuivi õlgi, heinu ja muud. Et tekiks võimalikult palju suitsu, niisutati õlgi priitsidest ning varsti terve ümbrus oli suitsu täis. Juba loomad kukkusidki õhust; üksikult kui vihmapiisad, siis ikka sagemini, kuni neid lõpuks õhus niipalju surises, et pää ja käed hakkasid alatistest puudetest valutama. Sekka kostis mürariistade inetu kontsert; trummid ja pasunad mürasid — orkester aitas innukalt kaasa — ja lipud lipendasid tihenevas suitsus! Taevast katus kollakasroheline looriga, mis ikka enam tihenes, ja ähvardas maailma hoopis pimestada. Näis,

nagu tahaks see ilmatu parv terve mõisa koos viinamarja ja puuvilja aiaga, põldude ja metsadega muuta ainsaks elavaks krabistavaks, õgivaks pruunroheliseks massiks. See mitmemiljardiline tiivustatud tirtsude parv — „Mangoks“ hüütakse ta siin — tegi kaks tundi kõrvulukustava müra, mida kõigi lakkamatud püüded ei suutnud vaigistada. Kuid hiljem õnnesus see seda täielikumalt. Innuka kaitse tõttu sai ainult väike osa hiiglaparvest laskuda estanzia põldudele, sest ka sääil olevad inimesed algasid võitlust. Parv jäi ikka hõredamaks, nii et päikese kiired suutsid juba läbi tungida, ning lõpuks kaugenev tirtsupilv sarnanes lumetuisule; nii helkisid ja hiilgasid miljonid tiivad kuldses päikesepaistes. Kuid kahju oli tehtud siiski tunduvalt. Kaunis park oli laastatud kui lahinguväli. Eriti metsa olid tirtsud valinud munemispaiagaks. Seda osutasid miljonid väikesi auke maas, kuhu emased olid munenud. Kardetud lõimetis¹⁾ mis mõne nädala pärast tillukeste loomade näol munadest koorub — see ongi õieti „roheline koledus.“ Väikeste punktidenäitavad nad alguses rohus, arenevad kiiresti, vahetavad mitu korda värvi, siis ühinevad ikka enam suuremaiks parvedeks, teostades oma röövkäigud esiteks jala, mitte lennates. Päikesetõusust -loojangu marsib terve vägi, tuli-näljaselt langedes kõigele söödavale ning jättes järgi ainult palja maa.

Mõni nädal päale eelkirjeldatud tiivustatud parve päälentungi ma nägin. — ning see jääb mulle igavesti meele — miilipikkuse ja nelja miili laiuse väe meie orgu valguvat. Ta ronis ja hüppas lakkamatult kümme tundi, nii et ei olnud maad näha, ja pidi küsima, on need tõesti elavad olevused või silmapete. Meil kõigil, kes me seda õudset pilti nägime, tekkis sarnane meeltepete: näis kui kaoks maa jalge alt, sest kõik asjad näisid liikuvat. Isegi igavene kahvaturoheline voolus hakkas pikkamisi silmi ja erke ärritama.

„Saltona“, nagu siin kutsutakse tirtsude lõimetise kallaletungi, tagajärjeks oli terve lõikuse ja paljude ilu- ning viljapuude hävinemine. Õnneks oli valitsuselt juba aastaid tagasi korraldusi tehtud kahjusaanud elanikkude aitamiseks ja hirmsa nuhtluse vastu võitlemiseks. Selleks antakse miljoneid. Meie kutse päale ilmus estanzisse inspektor meeskonnaga, tuues kaasa mitu vankritäit plekkribasid. Kiiresti kaevati sügavad kraavid, vooderdati need plekiga ning kõigi saadavalolevate inimeste abiga aeti loomakesed kraavidesse, kus nad leidsid oma ühishaua.

Terve mõis oli pärast küll üks suur paljas põld. Kuid suure viljakandvuse tõttu ja vihma ning kunstlise niisutuse abiga kattus kõik varsti jälle rohelisusega.

1) loode, sigidus.

Natuke füüsikat.

Langevari.

Valmistage suitsupaberist sõõr, mille läbimõõt võrdne mõnele käelaiusele. Lõigake keskelt ring välja, mis paari sõrme laiune, suure sõõri äärte külge siduge niidid, mis aukudest läbi pistetud; niidiotsade külge, — nad peavad olema kõik ühepikkused, — kinnitage mingi väiksem raskus. Niisugune on langevarju ehitus, selle suure varju vähendatud kuju, mis päästab lendurite elu, kes millegi pärast on sunnitud lahkuma oma lennukist.

Et järele katsuda, kuidas teie väike langevari töötab, langetage ta ülemise korra aknast alla, kusjuures raskus olgu asetatud allapoole. Raskus tõmbab niidid pingule. paberisõõr läheb sirgeks, langevari lendab aeglaselt alla ja maandub tasa. Nii on tuuleta ilmaga. Kui aga on tuult, olgu see ka üsna nõrk, tõuseb teie langevari üles, lendab majast eemale ja lasub kusagil kaugel.

Mida suurem on langevarju „vari“, seda suurema raskuse võite ta külge panna, (raskus on vajaline selleks, et langevarju ümber ei paiskaks), seda aeglasemalt ta langeb tuuleta ilmaga ja seda kaugemale ta rändab tuulega.

Kuid miks langevari hoidub nii kaua ülal? Muidugi te mõistate kohe, et õhk takistab langevarju langemisel; kui raskuse külge ei oleks seotud paberilehte, ta langeks kiiresti maha. Paberi leht suurendab langeva asja pinda, kaalule ei lisa aga pea-aegu midagi juure. Ent mida suurem on asja pind, seda märgatavamalt takistab õhk ta liikumist.

Kui see on sulle selge, siis mõistate ka, miks tolmu kübemed lendavad õhus. Harilikult räägitakse nii: tolm hõljub õhus sellepärast, et ta on õhust kergem. See on täiesti ebaõige. Mis on tolmu kübemed? Kivide, savi, metalli, puu, sõe jne. väikesed osakesed. Kuid kõik need ained on õhust sajad ja tuhanded korrad raskemad: kivi — 1500 korda, raud — 6000 korda, puu 300 korda jne. Täheandab, tolmu kübemed ei

ole sugugi õhust kergemad; vastupidi, nad on temast mitu korda raskemad ega võiks kuidagi temas hõljuda, nagu laastud vees.

Sellepärast iga kõva või vedela keha tolmutükke peab tingimata õhus langema, peab temas „põhja vajuma.“ Ta langebki, kuid ta langemine sarnaneb langevarju langemisele. Asjalugu on järgmine, et õige väikeste tolmuterakeste pind ei ole mitte nii palju vähenenud, kui nende kaal; teiste sõnadega, väiksemate terakeste pind on oma kaaluga võrreldes palju suurem. Kui võrrelda haavlitera ümmarguse kuuliga, mis temast 100 korda raskem, siis osutub, et haavli pind on kuuli pinnast vaid 10 korda väiksem. See tähendab, et haavli pind on, oma raskusega võrreldes, kümme korda suurem, kui kuulil. Kujutlege nüüd, et haavlitera hakkab vähenema, kuni muutub miljon korda kuulist kergemaks, s. t. ta muutub tinast tolmutükemeks. Selle tolmutükeme pind on, kaaluga võrreldes, 1000 korda suurem, kui kuulil. Õhk takistab ta liikumist 1000 korda kõvemini, kui kuuli liikumist. Sellepärast ta hõljub õhus, s. t. langeb märkamatuks, ja väikseimagi tuulepuhanguga tõuseb isegi üles.

Imelikud näopildid.

Siia on asetatud Shakespeare'i ja Puškin'i näopilt, mis on tehtud õige isesuguselt: mis peab olema hele, on kujutatud mustana, ja vastupidi, kõik varjud on heledad.

Ei saa öelda, et see oleks ilus: arvan, et eelistaksid pilte loomuliku varjude ja valguse paigutusega. Ei ole raske täita su soovi. Vaata silmi pöörmata ühele neist näopiltidest, juhtides pilgu mingisse punkti pildi keskkohta läheduses. Sääljuures loe umbes kuni kaheksakümneni ja siis heida pilk kiiresti valgele laele või seinale: sa näed sääli, tõepoolest — vaid hetke, suure näopildi, millel valgus ja varjud on paigutatud juba täiesti õieti, s. o. vastupidiselt sellele, kuidas

on kujutatud meie piltidel.

Selle huvitava nähte põhjus peitub selles, et kile, mis katab meie silma tagaseina ja mis võtab vastu asjade kujutusi, väsib temale mõjuvast valgusest. Kuid need osad kilest, millele langevad kujutuse tumedad kohad, ei väsi (sellepärast et must värv ei ole muud, kui valguse puudumine). Kui pärast meie pildi vaatlust pilk kandub üle heledale seinale, siis silma tagaseina väsinud osad, millele enne mõjus valgus, ei võta üldse midagi vastu: nad puhkavad. Need osad aga, mis ei ole väsinud, kuna nad olid vastu näopildi tumedaid kohti, võtavad hästi vastu valge pinna. Sellepärast näedki, — kuni silm ei ole veel välja puhanud, — endise pildi, kuid valged ja mustad laigud on paigutatud vastupidiselt.

Kui sul on käepärast värvipliatsid või värvid, võid teha veel huvitavama katse. Tee mingi joonis, näiteks, sinise värviga. Vaatle seda joonist või kirja, nagu eelmiselgi juhtumil; kui pärast seda heidad pilgu kiiresti laele, siis näed sääl sama joonise või kirja, kuid mitte enam sinist, vaid kollast värvi. Üldiselt omandab kujutus selle värvi, mis on „täiendusvärviks“ joonise omale.

Vikerlaste armsamad raamatud on „Vikerkaare“ näited. Seni on neist ilmunud neli näidet, hind à 1 kr. 50 senti. Kõik kõvas pappköites, väga paljude piltidega ja põnevate noorsoojutudega. Iga poisi suurim rõõm on **omada „Vikerkaare“ näiteid.**

Ka H. Valma „Suur Sõit“ on vikerlaste seas väga levinud ja armastatud. Rannapoised peavad seda nii päris „omaks raamatuks“, ja maapoistele on see otse meresporti õpperaamatuks. Hind heal paberil piltidega 1 kr. 50 senti. **Mõlemad tellida „Töökoolist“ Tallinnas, V. Roosikrants 3.**

Toimetus: J. Käis, J. Parijõgi, O. Luts, A. Oengo-Johanson, M. Nurmik, H. Valma, L. Jürisson. **Vastutav ja tegev toimetaja:** M. Nurmik. **Tallitusjuht:** H. Valma. **Väljaandja:** „Töökool“. **Toimetus ja tallitus:** Tallinna, V. Roosikrantsi 3. **Tellimishind:** aastas 2 kr. 50 s., poolaastas 1 kr. 25 s., üksiknr. 25 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.